

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Ужгородського національного університету **Козубовської Ірини Василівни** на дисертаційне дослідження **Федоруца Миколи Васильовича** на тему: **«Соціально-педагогічні умови формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти, що подано на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка**

Актуальність дослідження. Протягом останнього десятиліття в багатьох країнах світу ведеться дискусія щодо необхідності ефективної підготовки молоді до реалій життя, гармонійної взаємодії із соціумом, формування готовності до життєвої самореалізації. Оволодіння молоддю відповідними знаннями, уміннями і навичками зумовлює формування компетентності, в тому числі й соціальної. Більшість учених включають соціальну компетентність до переліку ключових, інтегрованих до змісту освітнього процесу. Формування соціальної компетентності співвідноситься з загальною метою освітньої системи, що передбачає розвиток особистості як суб'єкта соціальної взаємодії в єдності когнітивної, поведінкової, ціннісно-мотиваційної сфер. Соціальна компетентність особистості тісно пов'язана з навколишнім середовищем, а також з суспільним життям і соціальною діяльністю, вона відображає рівень адаптації особистості до соціальних умов. Соціальна компетентність є здатністю особистості ефективно взаємодіяти з іншими людьми.

Саме тому формування соціальної компетентності сьогодні є одним з найбільш актуальних завдань педагогічної науки і практики.

Слід відзначити, що дисертант цілком закономірно обрав для вивчення можливостей формування соціальної компетентності учнів старших класів. У цьому віці інтенсивно формується соціальний інтелект, який регулює пізнавальні процеси, пов'язані з відображенням соціальних суб'єктів та об'єктів, а до процесів соціального інтелекту належить соціальна сенситивність, соціальна перцепція, соціальна пам'ять, соціальне мислення.

На основі здійсненого дисертантом аналізу численних наукових праць він трактує феномен соціальної компетентності старшокласників як специфічний прояв компетентнісного розвитку особистості, зумовлений вимогами сучасного життя та особливостями неформальної освіти. Проте, як цілком справедливо зауважує автор, незважаючи на широкий спектр наукових досліджень з формування соціальної компетентності старшокласників, проблема використання засобів неформальної освіти у цьому процесі залишилась поза увагою дослідників і не була предметом системного наукового дослідження.

Актуальність проблеми формування соціальної компетентності учнів старших класів закладів загальної середньої освіти підсилюється також виявленими суперечностями, зокрема, між: сучасними вимогами суспільства до соціальної компетентності випускників закладів загальної середньої освіти, їх здатності до життєвого і професійного самовизначення й саморозвитку та реальним рівнем їх соціальної компетентності; між значними потенційними можливостями неформальної освіти щодо формування соціальної компетентності старшокласників та недостатнім рівнем теоретичної розробки і науково-методичного забезпечення реалізації цього процесу; об'єктивною потребою старшокласників у формуванні соціальної компетентності засобами неформальної освіти та недостатньою розробленістю навчально-методичного забезпечення цього процесу.

Отже, актуальність досліджуваної проблеми є безперечною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в межах планової теми науково-дослідної роботи Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Теоретичні і методичні основи професійної підготовки фахівців соціальної сфери» (державний реєстраційний номер 0114U003074 (Шифр ПВІ-1)). Тему дисертації затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол №9 від 23 квітня 2018 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології Національної академії педагогічних наук України (рішення № 2 від 27 березня 2019 р.).

Дисертантом загалом правильно визначено об'єкт і предмет дослідження, сформульовано мету та основні завдання, серед яких: вивчити стан дослідженості проблеми формування соціальної компетентності старшокласників, уточнити суть основних дефініцій; виявити можливості неформальної освіти у формуванні соціальної компетентності старшокласників; розробити структурно-функціональну модель формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти; обґрунтувати соціально-педагогічні умови формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти та розробити їх змістово-методичне забезпечення; здійснити аналіз ефективності упровадження соціально-педагогічних умов формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти.

Для вирішення поставлених завдань обрано адекватні **методи дослідження**: теоретичні – контент-аналіз, систематизація, узагальнення філософської, соціологічної, психологічної і педагогічної літератури для з'ясування змісту базових понять дослідження; метод моделювання, завдяки якому побудовано структурно-функціональну модель формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти; емпіричні – психолого-педагогічна діагностика, анкетування, бесіди зі старшокласниками, тестування, пряме і непряме спостереження, експертна оцінка, ранжування, самооцінювання (для встановлення рівнів сформованості соціальної компетентності учнів), аналіз впливу неформальної освіти на формування

соціальної компетентності старшокласників; педагогічний експеримент для з'ясування ефективності впливу соціально-педагогічних умов на формування соціальної компетентності старшокласників. Грамотно використано методи математичної статистики для опрацювання результатів дослідно-експериментальної роботи.

На основі вивчення значної кількості вітчизняної і зарубіжної наукової літератури дисертантом визначено соціальну компетентність як інтегровану характеристику особистості, яка охоплює сукупність соціально важливих якостей, здібностей, соціальних знань та вмінь, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань, дає можливість продуктивно виконувати різні соціальні ролі, налагоджувати контакти з різноманітними групами та індивідами, активно взаємодіяти з соціумом, а також брати участь у соціально-значущих проєктах.

Неформальну освіту визначено як організовану систематичну освітню діяльність, що проводиться поза межами формальної освітньої системи. Доведено, що неформальна освіта здатна у значній мірі задовольнити освітні потреби старшокласників, допомагати опановувати нові соціальні ролі та сприяти розвитку соціальної компетентності.

Аналіз наукової літератури, а також тривалий досвід педагогічної діяльності дисертанта в загальноосвітній школі дав йому підстави стверджувати, що сьогодні рівень сформованості соціальної компетентності старшокласників не є достатньо високим і висловити припущення про можливість успішного формування соціальної компетентності молоді засобами неформальної освіти. Результати проведеного констатувального експерименту на основі визначених критеріїв і показників підтвердили наявність недостатнього рівня соціальної компетентності у більшості учнів. Це спонукало Федоруца М.В. до розробки структурно-функціональної моделі формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти, яка передбачає послідовну реалізацію таких основних блоків: концептуально-цільового, змістово-процесуального і результативного. Обґрунтовано соціально-педагогічні умови формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти (стимулювання суб'єктної позиції школярів; забезпечення соціально-педагогічного супроводу; модернізація змісту, форм та методів неформальної освіти; організація простору самодіяльності та допомоги) та розроблено їх змістово-методичне забезпечення.

У процесі дослідно-експериментальної роботи підтверджено доцільність використання засобів неформальної освіти у формуванні соціальної компетентності старшокласників, оскільки в кінці експерименту збільшилася кількість респондентів експериментальної групи з високим рівнем соціальної компетентності і, відповідно, зменшилася кількість учнів, що проявили низький рівень. Динаміка сформованості соціальної компетентності в учнів контрольних груп носила менш виражений характер.

Слід позитивно відзначити широку експериментальну базу дослідження (заклади загальної середньої освіти Тернопільської, Івано-Франківської,

Закарпатської області), що значно підвищує достовірність отриманих результатів.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

вперше:

– розроблено структурно-функціональну модель формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти, яка передбачає послідовну реалізацію таких основних блоків: *концептуально-цільового*, що визначається сучасними вимогами освітнього процесу й окреслює мету, завдання, підходи та принципи формування соціальної компетентності старшокласників; *змістово-процесуального*, що визначає взаємозв'язок і взаємовплив функцій неформальної освіти (мотиваційної, інформаційної, діяльнісної, аксіологічної), засобів неформальної освіти та структурних компонентів соціальної компетентності учнів на основі упроваджених соціально-педагогічних умов формування соціальної компетентності учнів; *результативного*, що розкриває критерії, показники, рівні соціальної компетентності та результат досліджуваного процесу (сформованість соціальної компетентності старшокласників);

– обґрунтовано соціально-педагогічні умови формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти (стимулювання суб'єктної позиції старшокласників, забезпечення соціально-педагогічного супроводу формування соціальної компетентності старшокласників, модернізація змісту, форм та методів неформальної освіти, організація простору самодіяльності та допомоги).

У дослідженні визначено й схарактеризовано:

– структурні компоненти соціальної компетентності старшокласників (мотиваційний, когнітивний, поведінковий, соціально-ціннісний); критерії (спонукальний, пізнавальний, діяльнісний, особистісно-рефлексивний); показники (просоціальні мотиви, соціальний інтелект, соціальна поведінка, соціальні цінності) та рівні (низький, базовий, високий) соціальної компетентності старшокласників;

– *удосконалено* трактування понять «соціальна компетентність старшокласників», «засоби неформальної освіти».

Подальшого розвитку набули підходи до використання можливостей неформальної освіти у формуванні соціальної компетентності старшокласників; змістово-методичне забезпечення соціально-педагогічних умов формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що: упроваджено соціально-педагогічні умови формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти; розроблено та апробовано діагностичні засоби моніторингу сформованості соціальної компетентності старшокласників та змістово-методичне забезпечення соціально-педагогічних умов формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти.

Дуже позитивно, що матеріали дисертаційного дослідження вже активно використовуються в закладах загальної середньої та позашкільної освіти соціальними педагогами, практичними психологами, педагогами-організаторами для активізації впливу неформальної освіти на формування соціальної компетентності старшокласників; викладачами закладів вищої освіти у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів, соціальних педагогів та практичних психологів до формування соціальної компетентності старшокласників; під час укладання навчальних посібників і методичних рекомендацій з проблеми формування соціальної компетентності старшокласників у закладах загальної середньої та позашкільної освіти.

До **найбільш суттєвих здобутків** дисертанта відносимо розробку і реалізацію структурно-функціональної моделі формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти, визначення соціально-педагогічних умов формування соціальної компетентності старшокласників та розробку відповідного змістово-методичного забезпечення.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження пройшли належну апробацію (публікації в фахових, наукометричних журналах, доповіді на науково-практичних конференціях різних рівнів).

Зміст дисертації адекватно відображений в рефераті.

Аналіз дисертаційного дослідження Федоруца М.В. свідчить, що дисертантом виконано дуже великий обсяг роботи, в процесі якої він проявив вміння критично мислити, аналізувати, систематизувати, узагальнювати інформацію, робити самостійні висновки.

Високо оцінюючи науковий доробок Федоруца М.В. загалом, вважаємо за можливе висловити окремі зауваження і побажання:

1. Вважаємо, що у вступі автор занадто велику увагу акцентує на переліку вчених які внесли вклад у вивчення досліджуваної проблеми.
2. В дисертації відсутній аналіз зарубіжного досвіду неформальної освіти старшокласників та її можливостей у формуванні соціальної компетентності учнів.
3. У розділі 2.1 характеризується структурно-функціональна модель формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти, а в розділі 2.2 аналізуються соціально-педагогічні умови формування соціальної компетентності учнів засобами неформальної освіти. Оскільки з дисертаційного дослідження видно, що педагогічні умови входять в структурно-функціональну модель, доцільно було ці питання розглядати разом в одному розділі.
4. Поняття «неформальна освіта» тісно зв'язане з поняттям «інформальна освіта». На нашу думку, варто було згадати про це в роботі.
5. Автор абсолютно правомірно розглядає такі функції неформальної освіти, як мотиваційна, інформаційна, діяльнісна, аксіологічна, проте, на думку багатьох зарубіжних учених (С.Веллес, Л.Мішел та ін.), до якої ми приєднуємося, важливою є також корекційна функція. Саме в системі неформальної освіти створюються особливо сприятливі умови для корекції відхилень у формуванні особистості.

Висловлені зауваження і побажання не є принциповими для загальної високої оцінки дисертації, яка відзначається актуальністю, науковою новизною, має теоретичне і практичне значення, суттєво збагачує загальну педагогіку, соціальну педагогіку, соціальну роботу. На основі проведеного аналізу можна стверджувати, що дисертація на тему **«Соціально-педагогічні умови формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти»**, відповідає профілю спеціалізованої вченої ради, чинним вимогам, що висуваються до дисертацій, а саме пп. 11, 12, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», що дає підстави для присудження її автору **Федоруц Миколі Васильовичу** наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент

Козубовська Ірина Василівна
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри загальної педагогіки
та педагогіки вищої школи
Ужгородського національного університету

Підпис проф.І.В.Козубовської підтверджую

Вчений секретар АВиЗ УжНУ
22 квітня 2024

О.О. Мельник